

posameznika in vseh z njo povezanih dogodkov, katerih del je bil velikokrat planiran že pred smrtjo posameznika. V delu nas popelje skozi različne družbene strukture, v svet živih in svet »mrtvih« ter v različne režime. Tako lahko sledimo tudi celjski zgodovini in njenim strukturnim spremembam. Na podlagi dobro ohranjenih arhivskih virov, je avtor zelo dobro in čez dolgo časovno obdobje prav nič dolgočasno opremil svoje delo. V predstavljenih arhivskih virih lahko sledimo odnosu do smrti pokojnika še pred njegovo smrtjo, njegovo pripravo na smrt (duhovno in fizično), sloves od posameznika na njegovi zadnji poti do kraja večnega počitka,

ohranjanje spomina na pokojnika in vsemu, kar je bilo s smrtjo posameznika še povezano, ter kateri procesi in postopki so se v povezavi smrtjo posameznika ob tem sprožali.

Vsi ti omenjeni ohranjeni arhivski viri o posameznikih, o slehernikih ali o posameznikih, ki so v širši družbi za sabo pustili večji pečat, in so v avtorjevem delu kot primeri ohranjenih arhivskih virov predstavljeni in opisani, so pomemben vir informacij (o njihovem življenju in nenazadnje o njihovi smrti).

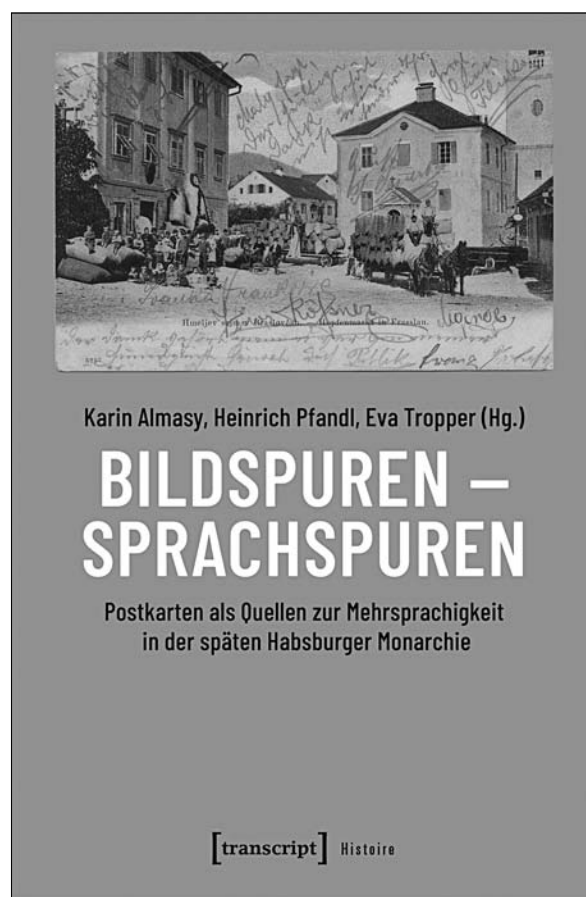
Jože Kranjec

Kaj vse nam povedo razglednice

Karin Almasy, Heinrich Pfandl, Eva Tropper (Hg.): *Bildspuren – Sprachspuren: Postkarten als Quellen zur Mehrsprachigkeit in der späten Habsburger Monarchie*. Bielefeld: Transcript Verlag, 2020. 340 strani.¹

Razglednice so se pred dobrim stoletjem uveljavile kot priljubljeno sredstvo množičnega komuniciranja in so služile predvsem pošiljanju pozdravov in kratkih sporočil. V času t. i. zlate dobe razglednic (1890–1920) je svojo razglednico dobila vsaka slovenska vas.

Stare razglednice so zaradi svoje atraktivne slikovne podobe zelo priljubljen predmet zbiranja, v zadnjih letih pa je izšlo tudi veliko katalogov, ki se osredotočajo prav na slikovno plat razglednice. Raziskovalci Univerze v Gradcu so razglednice raziskovali na svojstven in inovativen način. V sklopu projekta *Postcarding Lower Styria: narod, jezik in*

*identitete na spodnještajerskih razglednicah (1885–1920)*² so razglednice raziskovali kot sredstvo za množično komuniciranje različnih družbenih

¹ Zbornik je prosto dostopen tudi na spletni strani založbe: <https://www.transcript-verlag.de/media/pdf/81/08/59/oa-9783839449981N4jgJRyN1pEx5.pdf>.

² V sklopu raziskovalnega projekta je nastala tudi prosto dostopna digitalna baza razglednic s področja nekdanje Spodnje Štajerske POLOS: <https://gams.uni-graz.at/context:polos>.

slojev. Razglednice kot zgodovinski vir ponujajo vpogled v vsakdanje življenje prebivalcev takrat dvojezične Spodnje Štajerske. Zlata doba razglednic je na ozemlju Spodnje Štajerske sovpadala z obdobjem ostrih nacionalnih konfliktov med nemško in slovensko govorečo skupnostjo. Raziskovanje razglednic in nanje napisanih sporočil je raziskovalcem odstrlo pogled na zgodovino, drugačno od tradicionalne, nacionalno zaznamovane zgodovine.

Eden od rezultatov omenjenega raziskovalnega projekta je pričujoči zbornik z naslovom *Bildspuren – Sprachspuren: Postkarten als Quellen zur Mehrsprachigkeit in der späten Habsburger Monarchie*, katerega cilj je predstaviti vrednost razglednice kot vira za preučevanje večjezičnih regij na primeru Habsburške monarhije v letih 1885–1920. Zbornik je zasnovan interdisciplinarno in na razglednice ponuja večplasten pogled (s slikovnega, jezikovnega in sporočilnega vidika), kot tak pa predstavlja novost v zgodovinopisju. Zbornik sestavlja trinajst prispevkov, ki so nastali v letih 2016–2020 in so sad dela raziskovalcev in sodelavcev projekta, kot tudi vabljenih avtorjev.

V uvodnem prispevku Karin Almay in Eva Tropper predstavita zgodovino razglednice in nov, celosten pogled na razglednice kot zgodovinski vir, pri katerem sta predmet raziskovanja jezikovni in besedilni del razglednice. V drugem delu prispevka pa orišeta še jezikovne razmere in politiko v obeh polovicah Habsburške monarhije in predstavita projekt *Poscarding Lower Styria*.

V drugem prispevku z naslovom *Polyglottes Habsburg* avtor Johannes Feichtinger predstavi zgodovino večjezične politike in rabe jezikov v upravi in šolstvu v avstrijski in ogrski polovici takratne države, in sicer od pomladi narodov pa do konca druge svetovne vojne.

Eva Tropper se v svojem prispevku *Linguistic Landscapes auf Postkarten* osredotoči na napise, ki so sestavni del slikovne podobe razglednic, kot so poimenovanja krajev in napisi na javnih poslopjih. Ob tem opozori, da imajo napisi funkcijo vizualne reprezentacije jezika v javnem prostoru, ki prikazuje predvsem, katera jezikovna skupina je imela v kraju politično prevlado in moč.

V prispevku z naslovom *Poscartengeschichte(n)* Karin Almasy predstavi razglednice kot poceni in hiter medij za komuniciranje v vsakdanjem življenju, ki ga lahko v današnjem času primerjamo s telefoni. Sporočila na razglednicah tako odstirajo pogled na zgodovino vsakdanjega življenja, mikrozgodovino in socialno zgodovino. Sočasno so razglednice dragocen vir podatkov za jezikoslovce, saj so razglednice uporabljali tudi preprosti ljudje, ki sicer niso bili vajeni pisnega izražanja. V drugem delu prispevka avtorica ponazori, kako lahko na primeru prve svetovne vojne s pomočjo razglednic povežemo mikro- in makrozgodovino.

Theodor Domej se v prispevku *Wie Nadel im Heuhaufen* posveti razglednicam krajev na Koroškem s slovenskimi in dvojezičnimi napisi iz leta 1918. Navaja, da so le-te zelo redke, še redkejši pa so zapisi na razglednicah v slovenskem jeziku. Slovensko govoreče prebivalstvo Koroške so predstavljali predvsem slovenski kmetje, delavci in služinčad, ki pa so bili le delno pismeni in so zato razglednice redko uporabljali. V šolah so slovenščino poučevali zelo redko, sočasno pa se je koroško narečje, v katerem so se okretneje sporazumevali, močno razlikovalo od knjižne slovenščine.

Šesti prispevek avtorja Heinricha Pfandla primerja razglednice treh deželnih glavnih mest: Ljubljane, Lwówa, glavnega mesta Galicije in Czernowitz, glavnega mesta Bukovine. V prispevku avtor predstavi odseve multikulturalnosti in večnacionalnosti na razglednicah omenjenih mest na prelomu iz 19. v 20. stoletje.

Tjaša Jakob se je posvetila zapisanim sporočilom v slovenskem jeziku na razglednicah Spodnje Štajerske iz obdobja 1980–1910. V prispevku obravnava raven pismenosti piscev besedil razglednic in narečne prvine v nanje zapisanih besedilih, pri čemer še posebej izpostavi pogosto izražene prvine savinjskega dialekta s preloma stoletja.

Prispevek z naslovom *Von Schienen, Schloten und Schulen* Martina Sauerbrea obravnava motive modernizacije spodnještajerskih krajev na razglednicah. Lokalni založniki so namreč želeli upodobiti svoje kraje kot napredne in moderne. Tako so bili na razglednicah priljubljeni motivi železniških postaj, krajevnih šol in industrijskih obratov.

Na razglednicah iz t. i. zlate dobe razglednic so bili pogosti tudi motivi narodnih noš. Barbara Porod je v prispevku z naslovom *Vor der Erfindung der Tradition in der Steiermark – Trachtpostkarten ohne Tracht* raziskala podobe narodnih noš, za katere se je izkazalo, da niso nujno prikazovale lokalne noše, ampak so služile bolj romantičnim predstavam o podeželskih nošah.

Jerneja Ferlež je v prispevku *Motiv Stadt, Motiv Mensch* predstavila razglednice Maribora s preloma stoletja. Ugotavlja podobno kot Sauerbrey in Porod, in sicer da je potrebno na razglednice kot zgodovinski vir nekega mesta gledati z določeno mero distance, saj so le-te prikazovale idealizirano podobo mesta in niso upodabljale njegovih manj atraktivnih podob.

V prvih dveh letih prve svetovne vojne je habsburška monarhija razglednice uporabljala za namen mobiliziranja prebivalstva. Z izdajanjem serij razglednic z vojno tematiko so želeli še posebej na mejnih območjih utrditi narodno zavest ter enotnost prebivalcev. Razglednice z motivi prve sve-

tovne vojne iz let 1914/15 je v prispevku z naslovom *Multiethnische Mobilisierung in der Habsburgermonarchie am Beispiel der Kriegsbildkarten 1914/15* raziskal Joachim Bürgschwentner.

Ravno obratno pa se v naslednjem prispevku »Deutsch« oder »slawisch«? Rudolf Jaworski posveti zasebni produkciji razglednic, ki je med drugo svetovno vojno služila iredentistični propagandi.

Zbornik zaključí prispevek Jerneja Kosija »Gegen die feindliche Fremdherrschaft«. V njem avtor na primeru spodnještajerskih razglednic, poslanih v letih po prvi svetovni vojni, ponazori, kako je še posebej na nemško in slovensko govorečih področjih potekala tranzicija iz Habsburške monarhije v novo državo.

Pričujoči zbornik ponuja nove poglede na razglednice in tako odpira tudi nove možnosti za raziskovanje zgodovine vsakdanjega življenja naših krajev na prelomu iz 19. v 20. stoletje.

Alenka Hren Medved